

O lume a schimbărilor excepționale

În loc de argument

Odată cu trecerea în mileniul al III-lea, lumea în care trăim – una complexă¹, dar tot mai integrată – este caracterizată prin *versatilitate*. Traversăm de fapt o perioadă extraordinară sub toate aspectele. Suntem martorii, mai mult sau mai puțin avizați, ai unor schimbări cu totul și cu totul deosebite, care au loc în același timp și cu o rapiditate nemaîntâlnită până acum în toate domeniile de activitate umană. Față de sfârșitul veacului trecut acestea reprezintă transformări exponențiale care au bulversat până la dispariție un întreg *mod de existență*. Mai mult, unele dintre acestea au urmări nefaste asupra mediului și, pe cale de consecință, asupra vieților noastre. Prin urmare, cu referire la următoarele decenii, se vorbește tot mai apăsător despre un adevărat *colaps ecologic* la nivel planetar. Iar la nivelul informațiilor și comunicațiilor, distanțele s-au comprimat într-o asemenea măsură încât societatea omenească a

---

¹ Până în 2050 lumea va deveni și mai complexă decât este acum. „Prin urmare, indivizii umani – fie ei pioni sau regi – vor ști și mai puține lucruri despre gadgeturile tehnologice, despre curentele economice și dinamica politică ce configurează lumea. După cum observa Socrate acum mai bine de 2.000 de ani, cel mai bun lucru pe care îl putem face în asemenea condiții este să ne recunoaștem propria ignoranță individuală” (Y.N. Harari, *21 de lecții pentru secolul XXI*, Ed. Polirom, Iași, București, 2018, p. 224).

Drepturile omului și ordinea mondială

devenit un așa-zis *sat global*. Astfel, multe dintre cele ce ni se întâmplă ori ni se pot întâmpla provin sau pot proveni de la niște *clicuri*.

Apoi, în epoca postmodernă umanitatea își găsește tot mai greu anticorpii necesari în lupta cu actorii principali ai *globalizării* sau *mondializării* – corporațiile multinaționale.

În această bătălie, tot mai inegală, un rol important îl joacă *Dreptul*, care însă se află și el într-un accelerat proces de mondializare și informatizare². De asemenea, statul de drept și principalele sale instituții – mai ales cele aparținând sistemului judiciar – nu se află într-o situație deloc confortabilă. De la o zi la alta asistăm la acțiuni împotriva instituțiilor statului de drept

---

² Recunoscând importanța din ce în ce mai mare a inteligenței artificiale (IA) în societățile noastre moderne și beneficiile așteptate atunci când va fi utilizată pe deplin în serviciul eficienței și calității justiției, Comisia Europeană pentru Eficacitatea Justiției (CEPEJ) a adoptat în cadrul celei de-a 31-a reuniuni plenare (Strasbourg, 3-4 decembrie 2018) *Carta etică europeană privind folosirea inteligenței artificiale în sistemele judiciare și în mediul lor*. Carta cuprinde practic cinci *principii fundamentale* (substanțiale și metodologice) aplicabile procesării automate a deciziilor judiciare și datelor, bazate pe tehnicile IA, și anume: *principiul respectării drepturilor fundamentale*, *principiul nediscriminării*, *principiul calității și securității*, *principiul transparenței*, *imparțialității și corectitudinii* și *principiul „sub controlul utilizatorilor”*. Documentul este destinat companiilor private, actorilor publici însărcinați cu programarea și lansarea instrumentelor și serviciilor IA în acest domeniu, ca și juriștilor (pe larg despre aceste principii, precum și referitor la anexele Cartei v. rm.coe.int/charte-etique-fr-pour-publication-4-decembre-2018/16808f699b, accesat pe 9 ianuarie 2019).

O lume a schimbărilor excepționale

având ca scop slăbirea acestuia și, așadar, a democrației înseși, prin transferul puterii către grupuri de interese transnaționale cu natură complexă politică, economică, financiar-bancară etc.

Pe plan politic ideologiile tradiționale de dreapta, stânga ori de centru și partidele aferente se confruntă cu mari probleme fiind pe cale de a-și pierde identitatea, cum este cazul în multe state din Uniunea Europeană. Locul lor pare să fie luat de forme recurente naționaliste ori populiste cu tendințe extremiste și/sau radicale. Totodată, *utopia comunistă* din celebrul manifest al lui Marx și Engels de la 1848 nu este lăsată să moară de *neomarxiști* răspândiți atât în Europa, dar și în celelalte colțuri ale planetei, care încearcă să o implementeze, de data aceasta, prin mijloace democratice.

În acest mod, din când în când alegerile generale, organizate și desfășurate după regulile democratice, aduc la putere dictatura majoritară a unor populiști. La fel democrațiile de tip occidental sunt amenințate și de *iliberism*, care are vădite înclinații autoritariste, aflate în anticamera totalitarismului, punând în pericol însuși staul de drept prin asaltul asupra valorilor democratice, în principal asupra justiției, precum și a drepturilor omului și libertăților fundamentale. Nemulțumirile sociale cu privire la politicile guvernamentale în materie salarială, fiscală, prețuri, migrație ș.a., precum și decalajele tot mai mari dintre bogați și săraci³, care par să spulbere visul ome-

---

³ „Astăzi, cei mai bogați 1% dețin jumătate din averea lumii. Și mai alarmant, cei mai bogați o sută de oameni dețin împreună mai mult decât cei mai săraci patru miliarde.” (Y.N. Harari, *op. cit.*, p. 84).

Drepturile omului și ordinea mondială

nirii de a păși ferm pe drumul *egalității politice și economice*, conduc la apariția unor manifestări caracterizate în principal prin violențe îndreptate în general împotriva organizării, ordinii și disciplinei sociale. Stau mărturie protestele mișcării *Vestele Galbene* de la sfârșitul anului 2018 și începutul anului 2019, din Paris, dar și din întreaga Franță, care au fost puternic susținute pe rețelele de socializare și care au fost însoțite de acțiuni violente generate de infiltrarea în rândul manifestanților a unor vandali, anarhiști și provocatori. Acestea au inspirat manifestări similare chiar în capitala Uniunii Europene – Bruxelles și amenință să se extindă și în alte state membre ale Uniunii⁴.

---

⁴ În prezent și în perioada imediat următoare importante sunt două dimensiuni ale acestei mișcări. Mai întâi, se remarcă o schimbare rapidă a ponderii revendicărilor „din economice și în general acceptate ca posibil de discutat și de realizat pe termen mediu în condițiile în care s-ar păstra ritmul de azi al creșterii economice naționale în țările dezvoltate din UE, țările-pivot ale noii zone EURO”; a doua dimensiune, acum în desfășurare indică „adevărata miză a noii etape în care deja ne aflăm: aducerea „pachetului politic” în prim planul revendicărilor „vestelor galbene”. Iar cererea definitivă pentru ceea ce este de acum un adevărat program politic foarte clar definit, unul care se îndreaptă înspre propunerea de candidaturi pentru Parlamentul European, este cea a *referendumului inițiativei cetățenești* (s.n. – O.P.). Din momentul în care ideea va fi adoptată ca măsură exponențial importantă a revendicărilor revoltei populare în acțiune, toate jocurile politice europene și naționale vor putea fi demontate și reasamblate pe alte principii. Scenele politice naționale și europene s-ar afla în prezența unui enorm factor de presiune care va schimba logica guvernării și, fundamental, logica relației între alegători și aleși... referendumul inițiativei cetățenești

O lume a schimbărilor excepționale

Iar de la un capăt la altul al Uniunii Europene, practic în întreg spațiul european, neîncrederea în partidele tradiționale, de sistem, precum și în agendele politice ale acestora, incapabile de a soluționa problemele economice, de securitate, de migrație ș.a. ale cetățeanului european, a determinat creșterea *euroscepticismului* și a influenței partidelor declarate sau nu eurosceptice, sporind semnificativ miza alegerilor din 2019⁵.

---

este de departe cel mai important deoarece, odată legiferat modul său de funcționare, va putea genera în flux continuu legi noi, modificând rapid tot sistemul actual și transformând Constituțiile naționale atunci când ele nu mai corespund noilor condiții de joc.” (C. Unteanu, *Jocul vestelor galbene poate schimba regulile politicii europene?*, disponibil la <https://adevarul.ro>, accesat pe 19 decembrie 2018. Dacă în final o asemenea măsură – luată și la nivelul deciziei politice – va ieși câștigătoare, vom păși într-o nouă etapă a modului de a face politică și de a governa în statele membre ale U.E. – o varietate a democrației participative adaptată la condițiile secolului din care au trecut, iată, aproape două decenii.

⁵ „Cert este că s-a întâmplat în Europa ceva foarte important. Oamenii s-au săturat de vechile agende politice, de vechile figuri politice și un element nou care a apărut pe scena publică este *elementul identitar* (s.n. – O.P.), care poate deveni de acum înainte decisiv în restructurarea politicilor europene... după alegerile de anul viitor (2019, paranteza noastră – O.P.) Europa va arăta complet altfel... partidele eurosceptice... vor avea un scor extrem de semnificativ. Asta este noutatea, elementul care va reconfigura spațiul european” (*Cum arată Europa la finalul lui 2018: „Cuietele” pe care Rusia le „infectează și le adâncește” cu un scop*. Interviu cu Dan Dungaciu de Camelia Badea, disponibil la www.ziare.com, accesat pe 27 decembrie 2018).

Drepturile omului și ordinea mondială

Neîndoielnic azi, mai mult ca oricând, clasa politică nu se simte prea bine având nevoie urgent de o *resetare amplă*.

De aici și apariția fenomenului de *judiciarizare a vieții publice* în principal prin aceea că oamenii dezamăgiți de promisiunile neonorate ale politicienilor, de la o legislatură la alta, transferă spre rezolvare către justiție o mare parte dintre problemele societății.

Va reuși *triada de tip liberal – democrație, stat de drept și drepturile omului* –, cu ajustările de rigoare impuse de noile realități ale secolului al XXI-lea de natură tehnologică, economică, culturală – în diversitatea ei –, juridică și politică, să surmonteze declinul actual și să influențeze în continuare societatea omenească, cel puțin până la orizontul anului 2050?

Cum vor fi *gestionate procesele de globalizare și globalitate* în anii ce vor urma și care va fi *rolul statului de drept* în desfășurarea acestora în beneficiul umanității?

Vor fi capabile *cele mai puternice economii ale lumii* să asigure o *ordine internațională care să răspundă eficient la o lume care se schimbă rapid*?

Este oare capabilă omenirea să facă față provocărilor lansate de transformările excepționale din lumea contemporană? Suntem în măsură să-i pregătim pe copiii noștri pentru a ține pasul cu schimbarea – se pare singurul lucru sigur de azi? Ce *sistem educațional* va trebui să inventăm pentru a supraviețui și eventual a prospera într-o lume caracterizată prin incertitudine, care modifică esențial însăși paradigma vieții?

O lume a schimbărilor excepționale

Acestea sunt doar câteva dintre întrebările cruciale ale vremurilor noastre care așteaptă urgent răspunsurile adecvate, cu referire directă la viitorul societății omenеști.

Și să nu uităm de întrebările străvechi, dar atât de actuale privind *originea* și *sensul vieții*, pe care de la o generație la alta oamenii și le pun neconținut, căutând răspunsurile potrivite – și acestea mereu altele – în funcție de nivelul de cunoștințe și de intensitatea schimbărilor din societate.

În acest cadru, se conturează tot mai clar două crize majore ale lumii contemporane: *criza referitoare la conceptul de ordine mondială* și *criza privind conceptul de drepturi ale omului*.

Pe fondul revoluțiilor *tehnologiei informației* și *biotehnologiei* însăși *conștiința umană* este în curs de modificare. De exemplu, astăzi omul simte altfel bucuria sau durerea, iubirea ori furia. Din păcate, raportat la inteligența artificială⁶ (incluzând aici, bineînțeles, algoritmi Big Data⁷), se investește

---

⁶ În anul 2017, o formă de inteligență artificială *DeepMind*, de la Google „a început să învețe singur, să imite vocea umană și a câștigat în fața campionului mondial la jocul Go... a învățat să adopte strategii foarte agresive când „simte” că va pierde.” (A. Petrache, *Inteligența artificială devine tot mai agresivă. Iată dovada*, disponibil la www.ziare.com, accesat pe 27 decembrie 2018).

⁷ În zilele noastre, precum și în anii ce vor urma „datele (s.n. – O.P.) vor fi bunul cel mai de preț, eclipsând atât pământul, cât și mașinile, iar politica va fi o luptă pentru controlul asupra fluxului datelor. Dacă datele vor fi concentrate în prea puține mâini, omenirea se va împărți în specii diferite.”

Drepturile omului și ordinea mondială

prea puțin în cercetarea și dezvoltarea conștiinței umane, și oricum nu pe termen mediu și lung. Întrucât cei mai mulți dintre oameni „sunt doar vag conștienți – sau chiar deloc – de dezvoltarea inteligenței artificiale și de potențialul ei impact asupra vieții lor”⁸, foarte repede pe radarul societății omenești s-ar putea să apară o mare pro-

---

(Y.N. Harari, *op. cit.*, p. 87). Problema de fond actuală este cea a difuzării datelor personale cu ajutorul tehnicilor digitale. Astfel, folosirea Internetului – la scară tot mai mare – pentru aproape toate actele vieții cotidiene prin intermediul computerului, telefonului „inteligent”, cărților de credit etc. contribuie la furnizarea de informații asupra comportamentelor, gusturilor, opiniilor; faptele și gesturile pot de asemenea să fie urmărite, iar personalitatea umană capturată. Mai mult, nu numai că toate aceste informații sunt colectate automat, pe baza consimțământului tacit al indivizilor care iau în considerare doar avantajele facilităților oferite de aceste instrumente, dar chiar utilizatorii Internetului, numiți internauți, prin intermediul Facebook sau Twitter, din proprie inițiativă, pun în circulație date care vizează viața lor privată, precum și intimitatea acestora. Așadar, enorme mase de date personale sunt colectate (*big data*) cu ajutorul Google, Yahoo, Microsoft, Apple, Amazon, Facebook, stocate în baze de date și prelucrate cu ajutorul algoritmilor, în scopul folosirii lor sistematice. Totodată, ca urmare a faptului că regimul de protecție instituit în domeniul informațiilor se dovedește a fi insuficient față de dinamica evoluției revoluției informației devenită irezistibilă și fără îndoială ireversibilă, pot rezulta amenințări la adresa unor principii ale statului de drept sau încălcări ale dreptului la viață privată (J. Chevallier, „*Surveiller*”: *contrôle social et „big data”* în volumul „*Le monde qui vient. Entre périls et promesses. 2000-2015: un état des droits*”, coordonatori G. Aschieri, J.-P. Dubois, E. Tartakowsky, P. Tartakowsky, Éditions La Découverte, Paris, 2016, p. 138, 140).

⁸ Y.N. Harari, *op. cit.*, p. 30.

O lume a schimbărilor excepționale

blemă din categoria „a fi sau a nu fi”: *atenția cu care inteligența artificială trebuie utilizată raportat la pericolul că aceasta va putea domina umanitatea și schimba cursul istoriei.*

La rândul ei, *condiția umană se schimbă și ea. Și toate acestea sub ochii marii majorități a oamenilor care practic nu înțeleg ce li se întâmplă, și a căror inteligență se vede copleșită și depășită în abilitatea ei de a rezolva diversele probleme cu care specia *homo sapiens sapiens* se confruntă *hic et nunc.**

*
*   *
*

P.S. *Cum să trăim, într-o lume a schimbărilor excepționale* este chestiunea pe care am încercat să o lămuresc – parțial și cu toată smerenia –, după puterile mele, prin propunerea unor soluții în conținutul unor eseuri pe care le-am publicat în ultimii trei ani și care sunt redată în cele ce urmează fie în forma inițială, fie în forme revăzute și adăugite în funcție de realitățile și evenimentele de ultim moment.

Materialul de final (*Ziua Justiției – expresie a unității și solidarității juriștilor români*) este un omagiu adus lui Gavril Iosif Chiuzbaian, fost ministru al justiției și președinte al Uniunii Juriștilor din România.

Dreptul și statul de drept față în față cu provocările începutului mileniului al III-lea

În cele ce urmează voi încerca să exprim succint câteva opinii asupra capacității dreptului și a statului de drept de a răspunde provocărilor din lumea de astăzi, precum și celor din viitorul apropiat al omenirii.

Așadar, în zilele noastre, societatea s-a schimbat mai mult ca oricând în istoria omenirii, într-un ritm amețitor, greu de controlat, dacă nu imposibil, încât nici nu am avut timp să realizăm ce ni se întâmplă cu adevărat. Așa cum ne spune Gregg Braden, oamenii de astăzi trăiesc „într-o perioadă extraordinară din toate punctele de vedere (...). Un întreg mod de viață a dispărut (...), mulți oameni nu știu nici acum că a dispărut și că nu se va mai întoarce niciodată. Ei nu-și dau seama că suntem într-o lume vulnerabilă de tranziție și, cel puțin deocamdată, o perioadă a extremelor (...)”¹.

„Trăim într-o lume complexă, integrată, care, pe deasupra, se schimbă dinamic și pare tot mai greu de cuprins. Trăim vremuri de transformări exponențiale”², ne explică, la rândul lui, cunoscutul psiholog Reiner Neuman.

---

¹ G. Braden, *Punctul de cotitură. Cum să fii rezilient, într-o perioadă a extremelor*, Ed. For You, București, 2014, pp. 18-19.

² R. Neumann, *Puterea puterii*, Ed. Baroque Books & Arts – Colecția Savoir-Vivre, București, 2015, p. 24.

Dreptul și statul de drep față în față cu provocările...

Se vorbește deja de o nouă revoluție industrială – a patra –, ce va aduce „schimbări radicale și ireversibile la nivelul economiei globale”³, un adevărat punct de cotitură pentru omenire, aceasta trebuind să se conformeze și să se adapteze cât mai repede (mai ales la piața muncii în raport cu noul model economic în plină ascensiune) la provocările semnificative lansate de progresele impresionante din domenii precum inteligența artificială, nanotehnologia, genetica, robotica, imprimarea 3D, industria neurotehnologiei ș.a.

Au trecut aproape două decenii din epoca postmodernă, iar societatea este practic redusă la un așa-zis „sat global”, înfăptuit deja la nivelul comunicațiilor și informațiilor, fiind nevoită, în același timp, să își apere umanitatea cu toate forțele, inclusiv sau mai ales prin mijloacele *Dreptului*, în fața asaltului tot mai pregnant al principalilor actori ai globalizării sau mondializării⁴, și anume întreprinderile transnaționale⁵. Acestea „găsesc în mondializare posibilitatea de a scăpa de reglementarea liberală statală și riscă astfel să angajeze sistemul economic într-un

---

³ *Cum ne pregătim de revoluție? Piața muncii și a patra revoluție industrială*, disponibil la adresa www.ziare.com.

⁴ Referitor la mondializare Pascal Bruckner consideră că aceasta „traduce momentul istoric în care Pământul devine conștient de limitele lui, iar oamenii de interdependența lor” (P. Bruckner, *Un rasism imaginar. Islamofobie și culpabilitate*, Ed. Trei, București, 2018, p. 19).

⁵ O. Predescu, *Drepturile omului și ordinea mondială*, în *Dreptul* nr. 8/2016, p. 10.